ПАН

КОЛОМБИЦЬКИЙ

— Ну, що за оказія? Що за справи, що за справи, прошу пана! Всяке бидло, голодранці підводяться. Ой, прошу пана, що то буде?

Вацлав Францевич Коломбицький стоїть у пошанливій позі перед своїм господарем — власником фольварка паном Пу-жановським — і викладає все по черзі.

— Прошу пана. В м'ясниці мають бути телятка від семен-талов, двох сірих та шести червоних. То чогось таки варто, прошу пана! Арденок ми пустили на розплід — то не зайва річ. А в яровому, так полагати, посіємо трохи конюшини з вівсом, люцерну, а то, прошу, на буряк. Хліба не варто сіяти...

Пан Пужановський слухав і спроквола пихкав цигарку. Його пишні вуси якось розкуйовдились і обвисли, як коноплі, а посоловілі очі стомлено й байдуже кудись дивились. Нарешті він підняв голову, важко поглянув на Коломбицького й сказав:

— Все це добре, Вацлаве! Порядкуй, як краще. Все тобі доручаю...

— Що то є, прошу пана? А як сам пан?

— А я завтра виїжджаю. Всією родиною. Пришли зрання кількох чоловіка. Тільки мовчи сьогодні, чуєш?

— Слухаю пана,— і Вацлав похилив голову, сам покірно зігнувся.

— Як то можна^як то можна, прошу пана,— сказав Вацлав, одійшовши до порога.

— Так, голубе,— сумно відповів Пужановський,— не ті часи стали, не ті часи!

І пан Пужановський тихо одійшов до своїх покоїв.

А другого дня вранці стукали копитами два вороний коня, трусили білими лисинами, нетерпляче фиркали.

Закутались пані і пан, а маленьких дітей посадили напроти; пузаті чемодани важко звисали за спинкою саней. І ще довго в полі сіпали дві плями й кивали головами.

— Як то можна, то як то можна, прошу пана! Кинути госпо дарство, кинути майно! А що Коломбицький вдіє?

Вацлав ходив по двору, льопав себе руками й клопотався. По давній звичці заглядав до стайні, обори, вслухався, як худоба стиха жувала сіно, і йому ставало тоді журно.

— Бидло підвелося. Що то буде, прошу пана? Вечорами в небі вставали заграви, довго червоніли хмари,

горіли далекі фольварки. А на сусідній станції загупали набої — не чутно було ні гуркоту, чи гудків потягів.

За кілька день на фольварк прийшли селяни, ходили по двору, заглядали до худоби й захоплено гомоніли.

Пан Вацлав стежив за ними із своєї хатини. А між гуртом Семен Гнида щось розводив руками та гомонів дзвінко, співуче.

— Так отой рябенький ловкий такий бичок. Такий який ДО корів. У, там буда! Його неодмінно на плід зоставить. І ще оту лису кобилицю та вороного. Хороша порода, скажу я вам, братця. А то, значить, і поділить, кому біднішому. Нада, братця, по-божому, по справедливості.

Тоді пан Коломбицький зіскакував зі стільця, насував шапку й біг на двір.

— Семен Гнида, Семен Гнида. А бидло кляте! Пся крев! Оцей наймит, оце одоробало мою худобу ділитиме?

Семен Гнида був колись наймитом на фольварку. Та й тоді вже пан Коломбицький не міг бачити його спокійно, бо очі Семенові завжди дивились гостро й сміливо, бо Семен не знав шляхетного поводження.

— Семен Гнида, Семен Гнида —лайдак клятий, пся крев! І пан Коломбицький кипить від люті.

— Чого тобі треба тут? — суворо він питає Семена. Але Семен так захоплений цією радісною перспективою

великої Божої справедливості, що не помічає гнівного пана Коломбицького.

— Та це ми, Вацлаве Франковичу, нащот худоби балакаємо.

— Якої худоби? Чого тобі тут треба?

— Та оце ж панської, виходить, народньої.

— Якої народньої? Хто тобі сказав, що вона народня?

— Та я й сам знаю, Вацлаве Франковичу, тепер народня республіка, тепер усе народне!

— Народне, народне! Сам ти дурень народній! А ти знаєш, що мені наказано пильнувати тут, щоб і волосинка не пропала?

— Ну то звісно, як по закону. Тільки це не довго. Скоро вийде закон такий, щоб усе ділить.

— Закон! Ну то й жди свого закону! А поки що нічого лізти.

— А ви думали, що воно так і буде. Годі вже тягти з нас жили, минулося. Треба по-божому, по справедливості. Щоб не було неімущих.

— Ну, ще побачимо. А поки не лазь сюди, не твоє діло.

— Як не моє, коли мене обрали на це?

— Іди, йди собі.

Селяни поволі, збентежено виходять. А пан Коломбицький радіє: він таки справді смакує, хоч раз добре витурив з двору оце бидло. Та Семен Гнида засмучений. Знову одсувається Боже призволення.

І він думає: увечері засяде за Святе письмо й буде читати: як то ділити всім по справедливості добро "князів міра сего".

Січневі морози так міцно стиснули сніг, що під ногами скриплять навощені струни. А на сонці дрібними голками горять іскри. І небо теж у скалках — тільки на заході маленьким кендюхом застряла сиза хмара.

А там далі — сині, радісні простори.

На дворі фольварка скриплять дві пари ніг. Семен Гнида та пан Коломбицький ходять по двору, госпо-дарять, розмахують руками та все сперечаються.

— До посту треба давати худобі мішанку. А з посту тоді вже й сінця можна...— міркує лагідно Семен Гнида.

— Яке тобі діло? Чого ти лізеш сюди? Хто тебе прохав? — напирає на нього пан Коломбицький.

— Як хто прохав, Вацлаве Франковичу? Од народу приставлений... Потому мені тепереньки більше клопоту, ніж вам.

— Я за все відповідаю своєю головою,— з гідністю підкреслює пан Коломбицький.

— Та яке там головою. А на піст сінця, Вацлаве Франковичу, бо скотину треба підхарчувати на весняні роботи, щоб не захляла,— провадить своєї Семен.

Пан Коломбицький спинився, зиркнув на нього й плюнув.

— Піди ти батькові своєму скажи.— Й пішов.

Та Семенові байдуже — за народне діло можна й постраждать.

І він іде тоді до стайні, лащить корів і лагідно розмовляє з ними. А через фольварк проходить влада за владою: та все коней та харчів. І мовчки одводять їм всього потроху Семен Гнида та пан Коломбицький — тут вони в згоді.

І ось раз насунула ціла хмара війська, розташувалась у фольварку, забила стайні, клуні, услала сараною дворище.

— Та що то за військо, прошу пана: цигани не цигани, розбишаки не розбишаки. В одного якийсь очній мундир, у другого хутро, у третього попівська ряса. Той у якихось порваних черевиках, а в іншого блискучі кавалерійські чоботи! Що то за військо, прошу пана,— турбувався пан Коломбицький .

— Куди ви лізете, добродії? Чим мені харчувати вас, прошу пана?

— Какії тобі добродії! Віш ти, какой пан!

І пустили такого, що пан Коломбицький аж чмихнув. Тоді все зрозумів.

— Ось вона, ця сама большевизія!

І заховався пан Коломбицький до себе в хату, тільки скоса визирав у віконце. А військо ґвалтувало:

— Землю в чорний передел!

— Чого боятись, сам забирай у клятих буржуїв!

— Власть на містах!

— Скотину бідним!

— Машини неимущим! І пішли ділить.

Цілий тиждень гуляло військо, цілий тиждень скликало мітинги, вибирало Совіти.

Поїли свиней, порізали телят і рушили далі. А тихий сніжок сідав їм на плечі.

На дворищі фольварка топтався гурт людей та гаряче сперечався. Нова влада, Совіт, а між ними й Семен Гнида.

— Іменно в чорний переділ. Як є так! Усю землю поровну, по душах, щоб нікому не обідно було.

— А як же, братця, з купованою? Потому вона прироблена, виходить, трудова...

— Нікоторой прикупной. На чисту всю поділить...

— Ну, добре, а як же нащот долини? Тієї землі не прирівнять?..

І пішли тоді — курили, лаялись, сперечались:

— Як його поділити на долині підмети? А Семен Гнида до пана Коломбицького:

— Ви тепер, Вацлаве Франковичу, виходить, наш, у нас на службі.

— Як то так! Що то є: у вас на службі?

— Так як це народне добро, власть на місцях — виходить, і ви наш.

— Піди своїй мамі розкажи. Щоб я в тебе служив! О! Але Семен Гнида не зважав на це.

— Ви не обижайтесь, Вацлаве Франковичу, потому це діло народне. Народ вам призначить і порційон, і всяке продо-вольствіє.

Але пан Коломбицький люто дивився на нього.

— Не буду я служити.

— А куди ж ви? До панів знову?

— Ні.

— А до кого ж?

— Так, ні до кого.

— Виходить, ми вас мобілізуєм!

Але пан Коломбицький показав носа, плюнув і швидко пішов до своїх хат.

З того часу порядкував усім Семен Гнида.

А пан Коломбицький лежав у себе на канапі, стогнав, мазав поперека горілкою з камфорою і нікуди не виходив.

У березолі парувала земля, синіли в придолинках гаї, а десь далеко в небі сунули журавлі.

Опівдні якось приїхав військовий на тачанці, зайшов до Колом би цького.

— Ви хто такий? — холодно поспитав він.

— Я ніхто,— байдуже відповів пан Коломбицький.

— А де б мені управителя найти?

— Управитель я був!

— Чого ж ви мовчите?

— Бо я вже не управитель.

— Ну, тоді ходімо по господарству.

Пан Коломбицький по-звірячому зиркнув на військового.

— А що то буде?

— Совхоз тут закладемо.

— Совхоз? Що то є совхоз? Військовий пояснив.

— О, совхоз! То добра річ — совхоз!

Пан Коломбицький нашвидку одягся й підтюпцем побіг показувати господарство.

Військовий уважно все записував, про щось міркуючи.

— Виходить 400 десятин під совхоз, а то селянам.

— О, прошу пана, нащо селянам? То така мужирва/ Та військовий лише пронизливо подивився на нього, нічого

не сказав і почав намічати на плані межі совхозу. Увечері за чаєм військовий, розважившись, сказав:

— Ну що ж, Коломбицький, зоставимо вас за спеца тут. Згодні? с

— О, прошу пана... товариша... Я, чому ні? Хіба мені пан, то що? Рідний батько? Хіба ми не робочий люд? Тільки ота мужирва!

Другого дня він уже бігав у дворі, метушився, порядкував. Коли побачив Семена Гниду, підбіг до нього й суворо почав кричати:

— Ну, геть мені, чуєш?

— Чого це ви, Вацлаве Франковичу?

— Геть мені зразу!

— Що таке?

— Що таке? Ти хіба не знаєш, не чув? Яка ж ти власть! Совхоз тепер, а тобі ось що,— і він накрутив дулю.

Семен Гнида збентежено одійшов до воріт і звідти почав оглядати двір, про щось міркуючи в гурті селян. Він думав: Що то є князі міра цього й прислужники їхні?

А пан Коломбицький знову почував себе господарем. Щомісяця він посилав мішок борошна до когось у місто, звідти передавали якісь пакуночки. По весні увечері він любив сидіти в себе на ганку й палити спроквола цигарку.

— Ну, що, як вам живеться, Вацлаве Франковичу, прі Совєцкой власті? — питали дядьки.

Пан Коломбицький знехотя відповідав:

— Воно конешно... Але що ж поробиш? Ми народ тру дящий...

І вій пихкав цигаркою й у задумі мляво дивився кудисі далеко на захід, де золотились сиві хмаринки.

10/11 1Ш м. Київ